

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA
CZWARTA SEKCJA

SPRAWA R.O. przeciwko POLSCE

SKARGA nr 77597/01

WYROK* – 25 marca 2003 r.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja), zasiadając jako Izba składająca się z następujących sędziów:

Sir N. BRATZA, *przewodniczący*,
Pani E. PALM,
Pani V. STRÁŽNICKÁ,
Pan M. FISCHBACH,
Pan J. CASADEVALL,
Pan R. MARUSTE,
Pan L. GARLICKI, *sędziowie*,
oraz Pani F. ELENS-PASSOS, *zastępca kanclerza Sekcji*,
Obradując na posiedzeniu zamkniętym w dniu 4 marca 2003 r.,
Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 77597/01), wniesionej w dniu 28 czerwca 2000 r. przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej do Trybunału, na podstawie art. 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”), przez obywatelkę Rzeczypospolitej Polskiej, panią R.O. („skarżącą”).

2. Polski Rząd („Rząd”) reprezentowany był przez swojego Pełnomocnika, pana Krzysztofa Drzewickiego.

* Wyrok stanie się prawomocny zgodnie z warunkami określonymi przez art. 44 ust. 2 Konwencji. Tekst wyroku może podlegać korekcie edytorskiej przed jego opublikowaniem w ostatecznej wersji.

3. Dnia 26 marca 2002 r. Czwarta Sekcja zdecydowała o zakomunikowaniu Rządowi skargi dotyczącej długości trwania postępowania. Na podstawie art. 29 ust. 3 Konwencji zadecydowano rozpatrzyć skargę co do meritum równocześnie z rozpoznawaniem kryterium dopuszczalności. Przewodniczący Izby podjął ponadto decyzję o zezwoleniu skarżącej na zachowanie anonimowości w postępowaniu przed Trybunałem (art. 47 ust. 3 Regulaminu Trybunału).

FAKTY

4. Skarżąca urodziła się w 1961 r. i mieszka w Białymstoku, w Polsce.

5. W kwietniu 1992 r. skarżąca poślubiła pana M.O., rozwodnika, który miał dwie córki z poprzedniego małżeństwa. W maju 1992 r. skarżąca urodziła syna. Dnia 14 stycznia 1993 r. mąż skarżącej popełnił samobójstwo.

6. Dnia 26 stycznia 1993 r. skarżąca wszczęła przed Sądem Rejonowym w Białymstoku postępowanie zmierzające do uzyskania orzeczenia, co do tego, kto będzie spadkobiercą majątku po jej zmarłym mężu. Domagała się, aby majątek podzielny był, zgodnie z testamentem napisanym przez męża skarżącej dnia 16 października 1992 r., pomiędzy nią a jej syna.

7. Dnia 5 lutego 1993 r. przeprowadzono pierwszą rozprawę. Córki M.O. przystąpiły do postępowania. Ich pełnomocnik domagał się stwierdzenia dziedziczenia ustawowego, aby w ten sposób część majątku przypadła córkom.

8. Podczas drugiej rozprawy, dnia 14 kwietnia 1993 r., córki zmarłego podważyły ważność testamentu.

9. Rząd uważa, iż w okresie od kwietnia do sierpnia 1993 r. skarżąca zwróciła się do sądu o przesłuchanie jedenastu świadków.

10. W 1993 r. Sąd Rejonowy przeprowadził pięć rozpraw i przesłuchał ośmiu świadków. We wrześniu i listopadzie 1993 r. dwie rozprawy zostały odroczone, ponieważ skarżąca musiała uczestniczyć w komisji orzekającej co do inwalidztwa, a jej pełnomocnik był chory.

11. W dniach 18 stycznia, 1 lutego i 22 lutego 1994 r. przeprowadzono rozprawy, na których córki M.O. domagały się przesłuchania świadków mieszkających w Nowym Jorku. Następnie, skarżąca zwróciła się do sądu o przesłuchanie jej ojca, który również mieszkał w Nowym Jorku.

12. Na rozprawie w dniu 8 marca 1994 r. sąd przychylił się do wniosków o przesłuchanie świadków za pośrednictwem polskiego konsulatu w Nowym Jorku. Dnia 26 września 1994 r. sąd otrzymał zeznania złożone przez ojca skarżącej. Świadkowie zgłoszeni przez córki M.O. nie zostali przesłuchani, ponieważ nie zgłosili się do konsulatu.

13. Na kolejnej rozprawie, przeprowadzonej w dniu 26 stycznia 1995 r., sąd – na wniosek córek M.O. – zlecił przygotowanie opinii biegłego, w celu ustalenia, czy testament został odręcznie napisany przez M.O.

14. Na następnej rozprawie, przeprowadzonej w dniu 14 września 1995 r., sąd zapoznawał się z opinią biegłego potwierdzającą, że testament został odręcznie napisany przez M.O. Pełnomocnik córek M.O. zwrócił się do sądu o powołanie innego biegłego, który oceniłby stan świadomości testatora w momencie pisania testamentu – na podstawie odręcznego pisma. Skarżąca sprzeciwiła się konieczności przygotowania takiej opinii. Mimo to, sąd przychylił się do wniosku i odroczył rozprawę. W listopadzie 1995 r. Instytut Medycyny Naukowej w Krakowie poinformował sąd, że nie będzie w stanie przygotować zleconej opinii.

15. Na rozprawie przeprowadzonej w dniu 15 grudnia 1995 r. sąd zlecił innemu biegłemu przygotowanie opinii psychiatrycznej, opartej na odręcznym piśmie M.O. Opinia została przedstawiona w październiku 1996 r.

16. Pomiędzy 16 grudnia 1995 r. a 5 grudnia 1996 r. nie przeprowadzono żadnej rozprawy. Następnie sprawa została przejęta przez innego sędziego.

17. Dnia 6 grudnia 1996 r. przeprowadzono rozprawę. Sąd zadecydował o przeprowadzeniu inwentaryzacji majątku i zlecił przygotowanie czterech opinii biegłych.

18. W styczniu 1997 r. skarżąca zwróciła się do sądu o zwolnienie jej z opłat na pokrycie kosztów opinii biegłych. Dnia 11 marca 1997 r. sąd oddalił jej wniosek.

19. Dnia 8 maja 1997 r. skarżąca zwróciła się do sądu o zawieszenie postępowania, ponieważ pomiędzy uczestnikami toczyło się inne postępowanie. Dnia 9 czerwca 1997 r. zwróciła się do sądu o podjęcie zawieszonego postępowania.

20. W grudniu 1997 r. i styczniu 1998 r. córki M.O. zostały zwolnione z opłat na pokrycie kosztów opinii biegłych. Następnie ich pełnomocnik zwrócił się do sądu o zlecenie nowej opinii psychiatrycznej, dotyczącej stanu świadomości testatora w momencie pisania testamentu.

21. Pomiędzy 7 grudnia 1996 r. a 31 maja 1998 r. nie przeprowadzono żadnych rozpraw.

22. Na rozprawie przeprowadzonej dnia 1 czerwca 1998 r. sąd przesłuchał czterech biegłych i dopuścił wniosek złożony przez córki M.O. o sporządzenie nowej opinii, co do stanu świadomości testatora.

23. Na rozprawie w dniu 9 lipca 1998 r. sąd polecił skarżącej złożenie wniosku o ustanowienie kuratora dla jej dziecka. Wyzначzył także córkom M.O. termin na oszacowanie wartości przedmiotów należących do majątku i przychylił się do ich wniosku o przesłuchanie biegłego.

24. Następnie skarżąca zwróciła się do sądu o niewyznaczanie rozpraw w sierpniu 1998 r., a córki M.O. złożyły podobny wniosek dotyczący okresu od 2 do 22 października 1998 r.

25. Kolejne rozprawy przeprowadzone zostały w dniach 24 listopada 1998 r. i 14 stycznia 1999 r. Na każdej z tych rozpraw pełnomocnik córek M.O. składał wnioski o przeprowadzenie nowych dowodów.

26. Na rozprawie, która odbyła się dnia 18 marca 1999 r., pełnomocnik córek M.O. ponownie zwrócił się do sądu o uzyskanie dowodu z przesłuchania świadków mieszkających w Nowym Jorku oraz poprosił o zlecenie sporządzenia kolejnej opinii biegłego, co do zdrowia psychicznego zmarłego. Sąd uwzględnił wszystkie te wnioski. Pełnomocnik skarżącej zakwestionował konieczność powoływania się na nowe dowody argumentując, że doprowadzi to do dalszych opóźnień.

27. W kwietniu 1999 r. konsulat polski w Nowym Jorku poinformował sąd, że informacje, których domagał się sąd możliwe byłyby do uzyskania jedynie na drodze międzynarodowej pomocy sądowej. W maju 1999 r. córki M.O. zostały ostatecznie zwolnione z opłat na pokrycie kosztów nowych opinii biegłych i w konsekwencji złożyły wniosek o uzyskanie dowodów w ramach międzynarodowej pomocy sądowej. Sąd przychylił się do tego wniosku. Jednakże, w kwietniu 2000 r., Departament Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych odmówił zajmowania się wnioskiem o pomoc sądową, ponieważ informacje dostarczone przez Sąd Rejonowy były niedokładne.

28. W sierpniu 2000 r. przedłożona została kolejna opinia biegłego dotycząca zdrowia psychicznego zmarłego męża skarżącej.

29. Pomiędzy kwietniem 1999 r. a wrześniem 2000 r. nie przeprowadzono żadnej rozprawy.

30. Dnia 10 października 2000 r. sąd przeprowadził rozprawę.

31. Podczas rozprawy przeprowadzonej w dniu 17 października 2000 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku wydał postanowienie. Zadecydował, że na podstawie ustawy spadkobiercami zmarłego męża skarżącej zostali skarżąca, jej syn oraz córki M.O. Dodatkowo sąd stwierdził, że testament był ważny, ale nie obejmował całego majątku.

32. Skarżąca złożyła apelację od tego postanowienia do Sądu Okręgowego w Białymstoku.

33. Sąd Okręgowy w Białymstoku przeprowadził rozprawę. Dnia 20 lutego 2001 r. oddalił apelację skarżącej.

PRAWO

I. DOMNIEMANE NARUSZENIE ART. 6 UST. 1 KONWENCJI

34. Skarżąca zarzucała, że długość postępowania była niezgodna z wymogiem „rozsądnego terminu”, przewidzianym w art. 6 ust. 1 Konwencji, który w omawianym zakresie brzmi następująco:

„Każdy ma prawo do ... rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez ... sąd ... przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym ...”

35. Rząd twierdził, że okoliczności sprawy nie wskazują na naruszenie tego artykułu.

A. Dopuszczalność

36. Trybunał zauważa, że skarga nie jest oczywiście nieuzasadniona, w rozumieniu art. 35 ust. 3 Konwencji. Ponadto zauważa, że nie jest niedopuszczalna z jakiegokolwiek innego powodu. Dlatego też musi być uznana za dopuszczalną.

B. Meritum sprawy

1. Argumenty przed Trybunałem

(a) Rząd

37. Rząd uważał, że sprawa była raczej skomplikowana. Utrzymywał, że „w celu rozpatrzenia sprawy w sposób właściwy i sprawiedliwy” sąd krajowy zlecił biegłym przygotowanie różnych rodzajów opinii. Dodatkowo, sąd przeprowadził dowód z zeznań świadków mieszkających poza granicami kraju i korzystał z międzynarodowej pomocy prawnej.

38. W odniesieniu do postępowania skarżącej Rząd utrzymywał, że częściowo przyczyniła się ona do długości trwania postępowania – zwracając się do sądu o przeprowadzenie nowych dowodów, o zwolnienie jej z kosztów sądowych, o przesłuchanie jej ojca mieszkającego w Stanach Zjednoczonych, o odroczenie dwóch rozpraw oraz o zawieszenie postępowania na pewien czas. Rząd uważał, że córki M.O. były także odpowiedzialne za przedłużające się postępowanie.

39. W odniesieniu do postępowania władz krajowych, Rząd uważał, że dołożyły one należytej staranności, poprzez przychylenie się do wniosków o przesłuchanie świadków mieszkających w Stanach Zjednoczonych oraz do wniosku córek M.O. o skorzystanie z międzynarodowej pomocy prawnej. Ponadto, w grudniu 1997 r. oraz w styczniu i czerwcu 1998 r. sąd wyznaczał terminy na składanie wniosków i przedkładanie dokumentów.

40. Rząd utrzymywał ostatecznie, że roszczenie skarżącej miało jedynie charakter materialny.

41. W podsumowaniu, Rząd zwrócił się do Trybunału o orzeczenie, że nie doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji.

(b) Skarżąca

42. Skarżąca nie zgodziła się ze stanowiskiem Rządu, że sprawa była skomplikowana. Utrzymywała ona, że sprawa nie była skomplikowana, w związku z czym nie było konieczne przygotowywanie aż tylu opinii biegłych.

43. Utrzymywała ponadto, że jej postępowanie nie przyczyniło się do przedłużonego czasu trwania postępowania. W szczególności utrzymywała, że w czasie tych kilku miesięcy, kiedy postępowanie było zawieszone na jej wniosek, sprawą zajmowali się biegli sędziowie, a odroczenie dwóch rozpraw zostało spowodowane przez okoliczności, za które ona nie może być odpowiedzialna. Skarżąca twierdziła ponadto, że jej obowiązkiem było aktywne uczestniczenie w postępowaniu, w celu ochrony dobrego imienia zmarłego męża. Mimo to, wycofała niektóre swoje wnioski dotyczące przesłuchania świadków, aby nie przedłużać sprawy. Utrzymywała, że kilkakrotnie zwracała się do sądu o przyspieszenie postępowania. Ponadto, od 1995 r. bezskutecznie zwracała się do sądu o wyznaczenie terminu na przedłożenie nowych dowodów oraz kwestionowała konieczność przeprowadzania kolejnych dowodów, o które zwracały się córki M.O.

44. W odniesieniu do postępowania władz krajowych skarżąca uważała, że sąd jedynie raz wyznaczył córkom M.O. termin na przedłożenie pewnych dokumentów. Twierdziła ponadto, że sąd przychylił się do wszystkich licznych „pieniaczonych” wniosków córek M.O., mimo oczywistego faktu, że wnioski te miały na celu przedłużenie postępowania.

45. Skarżąca twierdziła ostatecznie, że przedłużające się postępowanie spowodowało ogromne finansowe i emocjonalne problemy dla niej i jej dziecka. Przez ponad osiem lat trwania postępowania musiała ona ponosić wysokie koszty reprezentacji, koszty opinii biegłych oraz była pozbawiona możliwości korzystania z własności męża, pozostawionej jej w jego testamencie. W konsekwencji, w trudnej sytuacji finansowej, nie mogła zapewnić sobie i dziecku godnego życia i stała się zależna od pomocy rodziny. Ponadto, nie pozwalało jej to zapomnieć o tragicznych okolicznościach śmierci jej męża i prowadzić normalnego życia. Skarżąca, u której w grudniu 2000 r. zdiagnozowano raka piersi, twierdziła, że przedłużający się stres oraz poczucie niepewności, spowodowane przez zaskarżone postępowanie, miały wpływ na jej chorobę.

2. Ocena Trybunału

(a) Okres podlegający rozpatrzeniu

46. Trybunał zauważa, że okres podlegający rozpatrzeniu rozpoczął się nie dnia 26 stycznia 1993 r., wraz z wszczęciem postępowania przez skarżącą, ale dnia 1 maja 1993 r. od kiedy obowiązuje uznanie przez Polskę prawa do skargi indywidualnej. Okres ten zakończył się dnia 20 lutego 2001 r., kiedy sąd apelacyjny wydał ostateczne orzeczenie (patrz pkt. 6 i 33 powyżej).

Wynika z tego, że postępowanie trwało osiem lat i dwadzieścia pięć dni, z czego rozpatrzeniu przez Trybunał podlega siedem lat i ponad dziewięć miesięcy.

47. Oceniając rozsądną długość rozpatrywanego okresu Trybunał weźmie pod uwagę stan sprawy w dniu 1 maja 1993 r. (patrz, m.in. *Malinowska przeciwko Polsce*, nr 35843/97, § 84, wyrok z dnia 14 grudnia 2000, niepublikowany).

(b) Rozsądna długość postępowania

48. Trybunał przypomina, że rozsądna długość trwania postępowania musi być oceniona w świetle szczególnych okoliczności sprawy i z uwzględnieniem kryteriów ustalonych w orzecznictwie Trybunału, w szczególności stopnia złożoności sprawy, postępowania skarżącego i właściwych władz oraz wagi postępowania dla skarżącego (patrz, m.in., *Frydlender przeciwko Francji* [GC], nr 30979/96, § 43, ECHR 2000-VII).

49. Trybunał zauważa, że sprawa była do pewnego stopnia skomplikowana, ponieważ wymagała uzyskania opinii biegłych. Dodatkowo, przeprowadzono dowód z przesłuchania świadków mieszkających za granicą. Jednakże stopień skomplikowania sprawy nie usprawiedliwiał całościowego opóźnienia w jej rozpatrywaniu.

50. W odniesieniu do postępowania skarżącej, argumenty Rządu stanowiące, iż przyczyniła się ona do ogólnej długości postępowania nie przekonały Trybunału (patrz pkt 38 powyżej). Trybunał zauważa, że skarżąca brała aktywny udział w postępowaniu, szczególnie poprzez składanie nowych wniosków dowodowych. Jednakże, w związku ze swoimi działaniami nie może ona ponosić odpowiedzialności za ogólną długość trwania postępowania.

51. Trybunał jest zdania, że Sąd Rejonowy w Białymstoku, który rozstrzygał sprawę przez siedem lat i pięć miesięcy po dniu 1 maja 1993 r. przyczynił się do opóźnień w postępowaniu (patrz pkt. 6-31 powyżej). W szczególności, Trybunał zauważa, że nie przeprowadzono rozpraw w okresie pomiędzy 16 grudnia 1995 r. a 5 grudnia 1996 r., kiedy to akta sądowe zostały przesłane do biegłego (patrz pkt 16 powyżej). Ponadto, nie przeprowadzono rozpraw w okresach od 7 grudnia 1996 r. do 31 maja 1998 r. oraz pomiędzy kwietniem 1999 r. a wrześniem 2000 r. (patrz pkt. 21 i 29 powyżej). Trybunał

zauważa, że w tym czasie sąd pierwszej instancji podejmował pewne działania dotyczące postępowania – takie, jak zlecanie opinii biegłym oraz zwrócenie się o międzynarodową pomoc sądową, nie usprawiedliwia to jednakże tak długich przerw pomiędzy rozprawami.

52. Ponadto Trybunał jest zdania, że to, czego skarżąca domagała się w postępowaniu krajowym miało dla niej znaczącą wagę. Trybunał zauważa, że skarżąca była ze względu na swoją sytuację osobistą i finansową w szczególnie trudnym położeniu. Dlatego też, przedłużające się postępowanie spadkowe miało wpływ na poziom życia jej i jej rodziny.

(c) Wnioski

53. Trybunał uważa, że w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy, okres ośmiu lat i dwudziestu pięciu dni, z czego siedem lat i ponad dziewięć miesięcy podlega rozpatrzeniu przez Trybunał, przekracza rozsądny czas trwania postępowania.

W związku z tym doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji.

II. ZASTOSOWANIE ART. 41 KONWENCJI

54. Zgodnie z art. 41 Konwencji:

„Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

55. Skarżąca domagała się kwoty 1 019 212 zł z tytułu szkód materialnych oraz 1 500 000 zł z tytułu szkód niematerialnych.

56. Rząd uważał, że roszczenia skarżącej były nadmierne.

57. Trybunał nie dostrzega związku przyczynowego pomiędzy stwierdzonym naruszeniem a rzekomą szkodą materialną; dlatego też odrzuca to roszczenie.

58. Z drugiej strony, w opinii Trybunału skarżąca doznała szkody niematerialnej, w postaci niepokoju i frustracji spowodowanych przedłużającym się postępowaniem. W związku z tym Trybunał uważa, że biorąc pod uwagę okoliczności sprawy i orzekając na zasadzie słuszności, skarżącej należy przyznać 6000 euro w tytułu szkód niematerialnych.

B. Koszty i wydatki

59. Skarżąca domagała się także 13 101 zł z tytułu zwrotu kosztów i wydatków poniesionych przed sądami krajowymi.

60. Rząd uważał, że żądania skarżącej były nadmierne.

61. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału skarżący jest upoważniony do zwrotu kosztów i wydatków tylko wtedy, gdy wykaże, że zostały one przez niego poniesione i były konieczne do zapłaty przed sądami krajowymi w celu zapobieżenia lub usunięcia skutków naruszenia lub w celu ustalenia tego samego przez Trybunał. W poniższym przypadku, biorąc pod uwagę posiadane informacje i powyższe kryteria, Trybunał oddala roszczenie (patrz, m.in. *Hertel przeciwko Szwajcarii*, wyrok z dnia 25 sierpnia 1998 r., *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI, s. 2334, § 63).

C. Odsetki z tytułu niewypłacenia zadośćuczynienia

62. Trybunał uważa, że odsetki z tytułu nie wypłacenia zadośćuczynienia powinny być ustalone zgodnie z marginalną stopą procentową Europejskiego Banku Centralnego, plus trzy punkty procentowe (patrz *Christine Goodwin przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [GC], skarga nr 28957, § 124, wyrok zostanie opublikowany w ECHR 2002).

Z tych przyczyn Trybunał jednogłośnie

1. UZNAJE skargę za dopuszczalną;
2. UZNAJE, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji;
3. UZNAJE, że:

a) pozwane Państwo ma wypłacić skarżącej, z tytułu szkód niematerialnych, w ciągu trzech miesięcy od dnia, kiedy wyrok stanie się prawomocny zgodnie z art. 44 ust. 2 Konwencji, 6000 EUR (sześć tysięcy euro), które będą przeliczone na walutę polską według kursu z dnia uprawomocnienia się wyroku, plus jakikolwiek podatek, jaki może być pobrany;

b) od wygaśnięcia powyższego trzymiesięcznego terminu do momentu zapłaty będą płatne od tej sumy zwykłe odsetki według marginalnej stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego, plus trzy punkty procentowe.

4. ODDAŁA pozostałą część żądania skarżącej dotyczącego zadośćuczynienia.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono na piśmie dnia 25 marca 2003 r., zgodnie z art. 77 ust. 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Françoise ELEN-PASSOS
Zastępca Kanclerza Sekcji

Nicolas BRATZA
Przewodniczący